

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРЕРОБНОЇ СФЕРИ АПК

Анотація. Розглядаються проблеми впровадження інноваційної політики як фактора розвитку переробних підприємств. Головна увага приділяється питанням державної підтримки інноваційної моделі господарювання.

Ключові слова: інновації, промисловість, державна підтримка.

Annotation. The problems of introduction of innovative policy are examined as to the factor of development of processing enterprises. Main attention is spared the questions of state support of innovative model of menage enterprises.

Key words: innovations, industry, state support.

Вступ. Промисловість України, як і більшості розвинених країн, є багатоукладною, її інституціональна будова залишається застарілою. Промислові підприємства в більшості галузей мають предметну спеціалізацію з жорсткими технологічними лініями. Це не дозволяє ефективно використовувати великомасштабний науково-виробничий потенціал, що зменшує результативність проведених перетворень, суттєво послаблює глобальні конкурентні можливості, погіршує інвестиційну привабливість промислового комплексу.

Запровадження інноваційної моделі розвитку промисловості створить умови для суттєвого підвищення ефективності використання науково-технічного потенціалу держави, вдосконалення його організаційно-функціональної структури відповідно до умов ринку, сприятиме активізації інноваційної діяльності промислових підприємств.

Питання відродження переробної промисловості відображені у працях П.Т.Саблука, І.Ю.Сіваченко, К.І.Константинова, А.А.Реклізона.

Відновлення економічного зростання суб'єктів господарювання без активізації інноваційної політики в умовах обмеження ресурсів, веде до поступового вичерпання резервів екстенсивного зростання і наростання загрози економічної депресії.

Постановка завдання. Метою дослідження є формування основних факторів забезпечення зростання інноваційної політики переробної промисловості АПК на основі державної програми підтримки. Були використані методи порівняння та системний підхід пізнання.

Результати. Важливість інновацій для вітчизняних підприємств обумовлює тісний взаємозв'язок між науково-технічною, виробничою та інвестиційною діяльністю і свідчить про необхідність розгляду не лише інновації як окремого техніко-організаційного заходу, а й комплексу дій підприємств та складових національної інноваційної інфраструктури, який формує інноваційний процес [1].

Інновація в соціально-економічній системі є способом більш ефективного використання ресурсів. Тобто за умов збереження наявної диспозиції факторів виробництва може відбуватися збільшення обсягів виробництва. З позиції дії закону розвитку – інноваційна інвестиція є “ресурсозбереженням” вкладенням, яке забезпечує значно більшу за середню по економіці економічну віддачу з відповідним підвищенням рівня підприємницького ризику.

Інноваційний розвиток підприємства можна охарактеризувати, як процес структурного вдосконалення фінансово-господарської діяльності, який досягається переважно за рахунок практичного використання нових знань для зростання обсягів виробництва, підвищення якості продукції та послуг, зміцнення конкурентоспроможності та покращення умов праці.

Виходячи з цього, стимулювання інноваційного розвитку не може бути обмеженим лише точковим стимулюванням вибраних тем досліджень чи розробок, а має бути спрямоване на створення умов для масового пошуку результативних шляхів технологічних змін і швидкої підтримки позитивних знахідок.

Низький рівень розвитку інвестиційного та інноваційного процесів – головна причина сучасних кризових явищ в ефективному функціонуванні підприємств переробної сфери АПК, що стримує реформування та забезпечення сталого її функціонування у період створення розвиненого орієнтованого на ринкові системи господарювання.

На Вінниччині в останні роки найвагомішу частку (24,5%) усіх інвестицій в основний капітал спрямовано у розвиток промислового виробництва, з них основну частину освоєно на підприємствах переробної промисловості. Підприємствами харчової промисловості та переробки сільськогосподарських продуктів Вінниччини використано приблизно 70% усіх вкладень у переробну промисловість.

Позитивна динаміка зростання обсягів інвестицій в основний капітал склалася у більшості видів переробної промисловості. Зросли обсяги інвестицій у розвиток промислового виробництва рибної продукції – у 6,6 раза, оброблення зерна та виробництва крохмалю – у 3,1 раза, виробництва хліба та хлібобулочних виробів – у 2,7 раза, виробництва готових кормів для тварин – у 1,5 раза, виробництва молочних продуктів та виробництва цукру – у 1,1 раза. Проте зменшились обсяги інвестицій у виробництво напоїв – на 46,8%, у виробництво м'яса – на 43,8%, у промислову переробку овочів та фруктів – на 33,2%.

Інвестиції в основний капітал переробної сфери АПК, як показують результати аналізу діяльності підприємств регіону, переважно концентруються у високотехнологічних галузях (кондитерській, алкогольних та безалкогольних напоїв, виробництва соків). Водночас низькоінвестиційні та технічно відсталі виробництва практично не оновлюють основних засобів. Серед них: виробництво маргарину, макаронних виробів, цукру, етилового спирту, переробка та консервування овочів та фруктів, виробництво готових кормів.

Для швидкого оновлення основних виробничих фондів у переробній промисловості повинна змінитися технологічна і відтворювальна структура капітальних вкладень. На сучасному етапі необхідно концентруватись на технічне переозброєння, впровадження нововведень і новацій на діючих підприємствах. Така відтворювальна структура інвестицій створить можливості для технічного переоснащення всіх галузей переробної і харчової промисловості, дозволить підняти їх до рівня економічно розвинутих країн, покращити можливості експлуатаційного потенціалу.

Державна програма розвитку промисловості на 2003–2011 роки, схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. №1174 [2], передбачає, що основною метою інноваційної моделі розвитку промисловості має стати поєднання науково-технічної та виробничої сфер. З урахуванням інтелектуального, виробничого і науково-технічного потенціалу України до пріоритетних видів інноваційної діяльності у сфері техніки та технології для агропромислового комплексу віднесено: створення сучасних технологій і видів технологічного устаткування для комплексного оснащення переробної промисловості та впровадження ресурсозберігаючих технологій у рослинництві і тваринництві; трактори середньої потужності для фермерських господарств; елементи конструкцій кормозбиральної та бурякозбиральної техніки; біодобрива; засоби захисту рослин і тварин; обладнання для переробки м'яса та птиці; обладнання для фасування, пакування та маркування продуктів харчування і напоїв; харчові вироби з високими оздоровчими властивостями з овочевих та зернових культур.

Висновки. Для структурної перебудови промисловості доцільним є формування міжгалузевих фондів науково-технічного розвитку і модернізації сільськогосподарського виробництва, відрахування до них визначених відсотків з обороту переробних підприємств, комерційних та інших структур.

Для перетворення харчової промисловості України в одну з провідних експортних галузей вітчизняного промислового комплексу необхідно, по-перше, впровадження нових технологій більш глибокої переробки сільськогосподарської сировини, по-друге, оновлення основних фондів, по-третє, поліпшення інфраструктурного забезпечення

підприємств і розширення асортименту продукції. До найактуальніших проблем підвищення експортоспроможності продукції агропромислової галузі слід віднести також розвиток складського і холодильного господарства на основі науково-технічних вітчизняних розробок, перехід на випуск переважно фасованої продукції з використанням сучасних пакувальних технологій і матеріалів та якісного маркування.

Для підвищення експортоспроможності вітчизняної продовольчої продукції на світовому ринку необхідна виважена державна політика щодо реформування аграрного сектора України, поєднання важелів регулювання економіки з боку держави та розвитку ринкового середовища, встановлення цінового паритету на сільськогосподарську продукцію та основні засоби виробництва, визначення пріоритетних галузей сільського господарства і зосередження на них наявних державних ресурсів шляхом прямого інвестування під конкретні наукові розробки та обсяги державних закупок.

Відповідно до державної програми розвитку промисловості на 2003 – 2011 роки передбачено такі основні завдання [2]:

- створення умов для впровадження виробництв, сертифікованих відповідно до європейських стандартів;
- розроблення та впровадження системи контролю за якістю і безпекою сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів;
- розширення експорту продовольчих товарів глибокої переробки;
- розроблення та впровадження системи захисту внутрішнього ринку та стимулювання вітчизняного виробника кінцевої продукції поглибленої переробки;
- забезпечення виробництва харчових продуктів в обсязі та асортименті, достатніх для харчування населення за науково обґрунтованими нормами;
- створення умов для широкого впровадження ресурсозберігаючих технологій;
- запровадження механізмів здорової конкуренції та поступової ліквідації тіньового сектору.

Тому головним завданням інноваційної політики держави повинно стати забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного і виробничого потенціалів, розробка та впровадження механізму активізації інноваційної діяльності підприємств, поширення інновацій у переробній сфері АПК.

Потреба цілеспрямованого державного регулювання та стимулювання інноваційних процесів пояснюється наявністю синергетичного ефекту, оскільки наслідки реалізації споживаються не лише її безпосереднім виконавцем-інноватором, а й, у тій чи іншій мірі, всіма членами суспільства (у вигляді технічного та соціального прогресу). Завдання державної інноваційної політики полягає в тому, щоб забезпечити узгодженість усіх ланок інноваційного процесу. Держава повинна компенсувати інноваторам ефект, якщо інновації здійснюються для суспільства в цілому. Така компенсація може набувати вигляду як прямого надання фінансових ресурсів через систему пільгового кредитування, оподаткування, митного обкладення, грантів тощо, так і непрямого – через надання повністю чи частково безоплатних послуг в інфраструктурній, інформаційній, правовій та інших сферах [3].

У світовій практиці підтримки інноваційної діяльності вироблено значну кількість інструментів, за допомогою яких держава реалізує необхідні функції у цій сфері. Серед них можна виділити такі:

- безпосереднє фінансування, утворення наукоємних виробництв тощо за рахунок коштів державного бюджету;
- ініціювання створення та фінансування науково-дослідних програм, наукових центрів шляхом конкурсного відбору;
- надання безпроцентних чи пільгових позик та грантів;
- державне замовлення на інноваційні продукти;
- дотації за рахунок державного бюджету для визначених галузей, виробництв чи технологій;

- компенсація частини витрат по банківських відсотках у разі спрямування позики на фінансування інвестицій у технологічні інноваційні зміни;
- державні виплати провідним науковим центрам та науковцям;
- компенсація науково-дослідним установам витрат, пов'язаних з налагодженням інформаційного забезпечення (підключення до всесвітньої мережі "Інтернет", організація передплати зарубіжних видань для бібліотек тощо).

Здійснюючи політику регулювання і стимулювання інноваційного розвитку, держава повинна постійно вирішувати проблему балансу розподілу суспільних ресурсів.

Навіть найдосконаліші засоби державної підтримки інноваційної діяльності виявлятимуть свою неефективність у разі збереження в країні макроекономічного середовища, несприятливого для розвитку і поширення інновацій. З нашої точки зору, фундаментальні причини низької ефективності державної політики в інноваційній сфері слід шукати в особливостях економічної ситуації, яка склалася в Україні. Хронічне невиконання нормативних актів щодо активізації науково-технічної та інноваційної діяльності свідчить про наявність певних об'єктивних системних перешкод, без урахування яких досягти ефективності інноваційної політики неможливо. Зазначені перешкоди призводять до руйнування цілісності інноваційного процесу з наступним уповільненням розвитку та занепадом складових впровадження інновацій. За таких умов втрачається ефект впровадження нововведень та попит на них, який перетворює науково-технічний продукт на інновацію як таку. Саме за рахунок обумовлених факторів втрачається економічний ефект від вкладень у фундаментальні та прикладні дослідження.

1. Мельник Л.Г. Экономика развития: Учеб. пособие. – Сумы: Университетская книга, 2000. – 450 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України №1174 "Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003–2011 роки" від 28 липня 2003 р.
3. Василенко В.О., Ткаченко Т.І. Стратегічне управління підприємством. Навч. посібник / За ред. В.О.Василенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 400 с.